

*Байло Ю. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови та методики викладання
Рівненського державного гуманітарного університету*

*Алиева А. Д.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної та української філології
Луцького національного технічного університету*

СЛОВОТВОРЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню процесів словотворення в англійській та українській мовах з лінгвістичного та перекладацького погляду і спрямована на розкриття важливих аспектів словотворення, таких як афіксація, композиція та конверсія у контексті обох мов. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що словотворення є важливою галуззю в лінгвістиці, яка вивчає й пояснює процеси та правила створення нових слів. Розуміння цих процесів та виявлення особливостей перекладу слів з різними словотворчими елементами допомагає розширити знання про мову та окреслити труднощі, з якими стикаються перекладачі.

Мета статті полягає у виявленні можливостей та викликів, що виникають під час перекладу слів, що мають відмінні механізми словотвору в англійській та українській мовах.

В англійській та українській мовах словотворення відіграє важливу роль у формуванні словникового складу та вираженні нових концепцій, адже воно є одним із важливих аспектів мовознавства, який досліджує процес створення слів у мові. У статті розглянуто словотворчі процеси в обох мовах та їх лінгвістичні та перекладацькі аспекти. За допомогою лінгвістичного аналізу автори розкривають спільні та відмінні риси словотворення в обох мовах, що сприяє кращому розумінню лінгвістичної структури та культурного контексту. Автори наводять приклади перекладу слів, які мають різні словотворчі елементи.

У статті зосереджено увагу на тому, що перекладачам необхідно розуміти та володіти формальними, конкретними та якісними аспектами перекладу шляхом порівняння системних можливостей вихідної та цільової мов. Завдяки акценту на перекладацьких аспектах, стаття надає корисні вказівки для перекладачів та викладачів іноземних мов, сприяючи подальшому розвитку мовознавства та перекладознавства.

Ключові слова: англійська мова, афіксація, переклад, словотворення, українська мова.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві значна увага приділяється вивченню процесів словотворення та їхньому впливу на мовну систему та культурний контекст. Проте, існують деякі невирішені аспекти, особливо коли мови мають різні лінгвістичні характеристики, як у випадку англійської та української мов. Однією з важливих проблем є вивчення відмінностей у механізмах словотворення в цих мовах та їхній вплив на переклад. Англійська та українська

відображають два різних типи мов: аналітичні та синтетичні. Назви цих мовних типів свідчать про їхню відмінність не лише у природі, а й у побудові. Однак це розгалуження є лише формальним, оскільки стосується вираження того самого змісту. О. Михайленко наголошує, що для адекватного перекладу «необхідно зрозуміти та володіти цими формальними, конкретними та якісними аспектами шляхом порівняння системних можливостей вихідної та цільової мов» [1, с. 149].

Порівняння процесів словотворення в різних мовах, а також вивчення механізмів перекладу складних слів з однієї мови на іншу, дозволить краще розуміти взаємозв'язки між мовами. Розвиток практичних методик та стратегій для перекладу між англійською та українською мовами може сприяти підвищенню якості перекладів і полегшити комунікацію між представниками різних мовних спільнот.

Аналіз останніх досліджень та публікацій у напрямку словотворення та перекладу в англійській та українській мовах засвідчує зростаючий інтерес до цієї теми серед мовознавців, перекладачів та лінгвістів. Можна виокремити декілька важливих напрямків досліджень. Останні розвідки спрямовані на детальний аналіз механізмів словотворення в аналізованих мовах, які допомагають виявити відмінності у цих процесах між англійською та українською мовами [2; 3]. Особлива увага приділяється вивченню впливу історичних та культурних чинників на словотворення [4; 5; 6]. Деякі дослідження фокусуються на розробці практичних стратегій та методик для перекладу складних слів та виразів між цими двома мовами. Ці роботи виявляють найефективніші підходи та прийоми для забезпечення точності та адекватності перекладу [7].

Проблемою залишається розробка ефективних стратегій перекладу слів, які виникають у зв'язку зі словотворчими особливостями англійської та української мов, що вимагає розробки нових підходів до перекладу.

Мета статті полягає у виявленні можливостей та викликів, що виникають під час перекладу слів, що мають відмінні механізми словотвору в англійській та українській мовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що «словотвір – це процес утворення нових слів шляхом поєднання, зміни або скорочення наявних лексичних одиниць» [8, с. 26]. Словотворення в англійській та українській мовах охоплює різноманітні процеси, такі як афіксація, композиція, скорочення та конверсія. Українська мова, наприклад, часто

використовує афіксацію для утворення нових слів, додаючи префікси та суфікси до базових слів. Зі свого боку, англійська мова відома своєю можливістю створення нових слів за допомогою афіксації та композиції. Нагадаємо, що афіксація полягає у додаванні афіксів до основи слова для створення нових слів [2, с. 9]. Наприклад, в англійській мові можна використовувати префікси (*un-* для утворення протилежного значення: *happy* – *unhappy*) та суфікси (*-ness* для утворення іменника від прикметника: *kind* – *kindness*).

Композиція – це процес, який полягає у поєднанні двох або більше слів для утворення нового слова [9]. Наприклад, в англійській мові слово «*laptop*» утворено шляхом об'єднання слів «*lap*» та «*top*». Скорочення утворюється шляхом вилучення частини букв. Наприклад, в англійській мові слово «*advertisement*» може бути скорочене до «*ad*» або «*advert*». Конверсія полягає у зміні частини мови без зміни форми слова [10]. Відомо, що в англійській мові дієслово «*to text*» (писати повідомлення) з часом перетворилося на іменник (повідомлення).

Розглянуті процеси словотворення відображають багато різних аспектів мови та відіграють важливу роль у процесі спілкування. Крім того, словотворення в обох мовах може бути пов'язане з використанням іншомовних елементів. Наприклад, англійська мова має слова з латинської, грецької та німецької мов, що розширює її лексичний запас. Українська мова також багато в чому залежить від іншомовних запозичень, особливо у науковій та технічній сферах. Цілком зрозуміло, що словотворення в англійській та українській мовах не обмежується лише внутрішніми механізмами, але також ґрунтується на взаємодії з іншими мовами через процеси запозичення та адаптації. Цей феномен дозволяє обоє мовам активно взаємодіяти з іншими культурами та розширювати свій словниковий запас.

Як вже зазначалося, запозичення з латинської, грецької та німецької мов є поширеним явищем в англійській мові. Наприклад, слова «*alumni*» (лат. випускники), «*democracy*» (грец. демократія), «*angst*» (нім. тривога / страх) вже стали невід'ємною частиною англійського словника. Ці запозичення збагачують мову та відображають міжнародну культурну різноманітність.

Українська мова також активно взаємодіє з іншими мовами, особливо у сферах науки, техніки та культури. Наприклад, слова «*комп'ютер*» (англ. computer), «*ресторан*» (фр. restaurant) стали частиною українського лексикону через процес запозичення. Це допомагає українській мові адаптуватися до сучасних реалій та забезпечує зручність у спілкуванні з іншими культурами.

Отже, взаємодія з іншими мовами через процеси запозичення та адаптації є важливим аспектом збагачення як англійської, так і української мов. Варто зазначити, що цей процес не лише розширює лексичний запас, але й відображає культурну різноманітність та сприяє міжнародному спілкуванню, що особливо важливо в контексті перекладу складних слів, де перекладачі повинні враховувати, чи збереже дослівний переклад те саме значення та ефективність у цільовій мові.

Очевидно, що культурні конотації, пов'язані з певними словотвірними формами, можуть відрізнятися в різних мовах, що вимагає коригування для забезпечення точної передачі змісту. Варто враховувати, що граматичні правила та конвенції, які регулюють словотворення, можуть суттєво відрізнятися в різних мовах. Наприклад, використання префіксів і суфіксів

можуть відрізнятися, що призводить до труднощів у пошуку еквівалентних структур при перекладі. Для вирішення цих проблем перекладачі часто використовують різні стратегії, такі як адаптація, перефразування або навіть створення абсолютно нових термінів, щоб ефективно передати необхідне значення.

Розуміння контексту та знання мови відіграють вирішальну роль у забезпеченні того, щоб перекладені словотвірні структури були не лише точними, але й доречними в культурному та мовному контексті мови перекладу. Загалом, хоча переклад словотвірних структур може становити певні труднощі, вдумливий і творчий підхід у поєднанні з лінгвістичними знаннями дозволяє перекладачам ефективно передавати нюанси та тонкощі мови в різних культурних і мовних ландшафтах.

Українська мова відома своєю багатшаровістю та різноманітністю у використанні афіксів для створення нових слів. Багато словосполучень та виразів в українській мові мають унікальні афіксальні структури, які можуть виявитися складними для точного перекладу на англійську мову, і навпаки. Афіксація в українській мові характеризується додаванням префіксів та суфіксів до базових слів, створюючи нові терміни та вирази з унікальними смисловими відтінками. Наприклад, слова «*зробити*» та «*змити*» мають спільний префікс «*з-*», що вказує на завершеність дії або дію напрямку, а «*робити*» та «*мити*» є базовими словами, до яких додається цей префікс. Такі афіксальні структури часто відображають глибинні культурні та мовні особливості української мови.

Українська мова має низку слів з унікальними афіксальними структурами, які викликають труднощі у перекладі на англійську мову. Одним з таких прикладів є слово «*недопити*». Українська мова використовує префікс «*недо-*» для позначення не до кінця виконаної дії. Однак в англійській мові відсутній точний еквівалент для цього префікса. Тому перекладачам доводиться шукати альтернативні способи передачі цієї ідеї, такі як використання словосполучення «*not to drink enough*» або «*not to drink fill*», що відображають схожий смисловий зміст, але можуть не передати повну глибину значення слова «*недопити*» в українському контексті.

Ще одним прикладом є слово «*запозичення*». Українська мова використовує суфікс «*-ня*» для утворення іменника від дієслова «*запозичувати*». При перекладі на англійську мову доведеться звертатися до зміни структури фрази, наприклад, використовуючи композит «*loanword*», щоб передати ту саму ідею.

Цікавим є слово «*долароносний*», яке складається з двох основ, інтерфікса, суфікса та закінчення. Воно вживається для позначення чогось, що приносить дохід у доларах. Це слово зафіксовано у контексті «*І оцей долароносний природний ресурс опиняється в загребутих руках корупціонерів і контрабандистів, як зазначають представники першого кола виконавчої влади Буковини*» (chas.cv.ua/autor, 29.09.2022) [11]. Перекладачам для відтворення слова «*долароносний*» англійською мовою доведеться шукати відповідність для такої афіксальної структури, оскільки це слово не має прямого англійського еквівалента.

Переклад на англійську мову композита «*путінолюб*», зафіксованого у контексті «*Із 9 членів комісії – 7 слуг народу та 2 путінолюбів із опзж. Жодного “стороннього”*» (chas.cv.ua/autor, 27.01.2023) [12], потребує перефразування та використання в англійській мові іншої форми слова або словосполучення, наприклад, *Putin lovers*.

Отже, переклад з урахуванням словотвірних структур на англійську мову може бути викликом для перекладачів, оскільки англійська має свою власну систему афіксації зі своїми унікальними правилами та відтінками значень. Не завжди існують прямі еквіваленти українських афіксальних структур в англійській мові, що може ускладнити процес перекладу.

У таких випадках перекладачам необхідно зосередитися на збереженні еквівалентності інформації, а також на збереженні стилю. Це може вимагати творчого підходу до перекладу, з використанням різних стратегій, таких як адаптація, перефразування або створення нових термінів, щоб відтворити той самий смисл та емоційне забарвлення, яке має вихідний текст українською мовою.

Переклад з урахуванням афіксальних структур української мови на англійську та навпаки є важливим завданням для перекладачів, оскільки вони відображають глибинні мовні аспекти. У цьому контексті перекладачам варто враховувати низку рекомендацій.

По-перше, необхідно ознайомитися з механізмами та правилами словотворення в обох мовах, забезпечити, щоб переклад відтворював семантичний зміст слова. Розуміння значення та контексту словотворчих одиниць допоможе уникнути неправильних асоціацій та нюансів.

По-друге, варто зберігати синтаксичні структури при перекладі, адаптуючи їх до граматичних правил цільової мови та звертати увагу на правила словотворення та порядок слів.

По-третє, варто розглядати словотворчі структури в контексті культурних відмінностей, адже деякі слова чи вирази можуть мати унікальні культурні асоціації, які варто враховувати при перекладі.

По-четверте, необхідно стежити за можливістю використання еквівалентів або близьких за значенням конструкцій у цільовій мові, що допоможе зберегти природність та зрозумілість тексту для читачів.

По-п'яте, варто уникати калькуляцій, особливо якщо це порушує природність мови або може викликати непорозуміння. Необхідно вживати тільки ті конструкції, які логічні та прийнятні в контексті цільової мови.

Зазначені рекомендації допоможуть перекладачам врахувати різноманітні аспекти словотворення та забезпечити точний та ефективний переклад англійською та українською мовами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Словотворення в англійській та українській мовах є складним та цікавим процесом, який має значний вплив на розвиток мов. Розуміння лінгвістичних та перекладацьких аспектів словотворення допомагає краще осмислити та передати мовні конструкції в різних контекстах. Дослідження цих аспектів сприяє поглибленню знань у галузі мовознавства та міжкультурного спілкування.

Перспективи досліджень словотворення в англійській та українській мовах в лінгвістичному та перекладацькому аспектах можуть охоплювати низку напрямків, які розширяють розуміння процесів словотворення та їхній вплив на мови та культури. Дослідження різних типів афіксації, композиції та інших процесів словотворення в англійській та українській мовах може допомогти краще зрозуміти, як нові слова формуються в мовах та як це впливає на їхню лексичну систему. Аналіз впливу технологій, зокрема Інтернету та соціальних мереж,

на процеси словотворення та мовний розвиток може виявити нові тенденції та особливості в мовному вживанні.

Зазначені напрямки досліджень відкривають широкі можливості для подальших досліджень словотворення та перекладу, які допоможуть глибше зрозуміти природу мови.

Література:

1. Михайленко О. А. Поняття «перекладацькі стратегії» як складова стратегічної компетенції. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Сер.: Педагогічні та історичні науки.* 2014. Вип. 121. С. 148–154.
2. Грещук В., Грещук О. Словотвір і текст: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т імені Василя Стефаника. 2022. 223 с.
3. Кислюк Л. П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с.
4. Дмитрук Л. А. Особливості морфологічного словотвору в англійській мові в різні історичні періоди. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2022. Том 33 (72) № 2 Ч. 1. С. 127–135.
5. Словотворчість незалежної України. 2012–2016: словник / укл. А. Нелюба, Є. Редько; ред. А. Нелюба. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 460 с.
6. Янишина Л. С. Процеси неологізації у словниковому складі англійської мови XIX століття (на матеріалі прозових літературних творів): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – Германські мови. Київ, 2017. 202 с.
7. Донец П. Н. Лінгвокультурні контрасти та перекладацькі трансформації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* Х., 2017. Вип. 85. С. 6–10.
8. Баранова С. В. Практикум із порівняльної граматики англійської та української мов: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. та допов. Суми: Сумський державний університет. 2022. 125 с.
9. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ: Сімік, 2011. 272 с.
10. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Різун. Київ: Либідь, 2008. 488 с.
11. Лупова звинуватила Шурму в контрабанді лісу щомісяця на \$ мільйон. Бурбак відпочиває. URL: <https://chas.cv.ua/autor/112834-%D0%BB%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D1%88%D1%83%D1%80%D0%BC%D1%83-%D0%B2-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D0%BD.html>
12. ОПЗЖ і Слуги народу обкрадають профспілки. URL: <https://chas.cv.ua/autor/121831-%d0%be%d0%bf%d0%b7%d0%b6-%d1%96-%d1%81%d0%bb%d1%83%d0%b3%d0%b8-%d0%bd%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b4d1%83-%d0%be%d0%b1%d0%ba%d1%80%d0%b0-d0%b4%d0%b0%d1%8e%d1%82%d1%8c-%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84%d1%81%d0%bf.html> (дата звернення : 11.03.2024)

Bailo I., Aliyeva A. Word formation in English and Ukrainian: linguistic and translation aspects

The article is devoted to the study of word formation processes in English and Ukrainian from the linguistic and translation point of view and aims to reveal key aspects of word formation, such as affixation, composition and conversion in the context of both languages. The relevance

of the research topic is due to the fact that word formation is an important branch of linguistics that studies and explains the processes and rules of creating new words in languages. Understanding these processes and identifying the peculiarities of translating word-formation structures helps to expand knowledge about the language and outline the difficulties faced by translators.

The purpose of the article is to identify the opportunities and challenges that arise when translating words that have different word formation mechanisms in English and Ukrainian.

In both English and Ukrainian, word formation plays an important role in the formation of vocabulary and the expression of new concepts, as it is one of the important aspects of linguistics that studies the process of word creation in a language. The article deals with word formation processes

in both languages and their linguistic and translation aspects. Through linguistic analysis, the authors reveal common and distinctive features of word formation in both languages, which contributes to a better understanding of linguistic structure and cultural context. The authors provide examples of translation of words with different word-formation elements.

The article focuses on the fact that translators need to understand and master the formal, concrete, and qualitative aspects of translation by comparing the systemic capabilities of the source and target languages. Due to the emphasis on translation aspects, the article provides useful guidance for translators and language teachers, contributing to the further development of linguistics and translation studies.

Key words: English, affixation, translation, word formation, Ukrainian.